

ӘОЖ 3054.

**МАТЕМАТИКА ПӘНІН ОҚЫТУ ҮДЕРІСІНДЕ ЖАҢАША БЕЛСЕНДІ ОҚЫТУ
ӘДІСТЕРІН ҚОЛДАНУ**

Жолдасбаева Ақмаржан Гаппарқызы

akmarzhanz@list.ru

Теориялық математика институтының ғылыми қызметкері және ғылыми есептеулер

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан.

Ғылыми жетекші – Р.Наурызбаев

Аңдатпа: Оқыту әдістемесі – білім алушыларға білім беру, танымын арттыру және дамыту, дағдыландыру мақсатында оқытушылардың қолданатын әдіс-амалдары мен құралдарының жиыны. Бұл ұғымның анықтамасы мен әдістерді жіктеу турасында педагог ғалымдардың арасында ортақ пікір қалыптаспаған. Педагогикалық әдебиеттерде оқыту әдістерінің 50-ден астам түрі көрсетіледі.

Өзектілігі: Жаңаша оқытудың белсенді әдістері - бұл оқу материалын игеру барысында оқушылардың психикалық және практикалық іс-әрекеттері мен белсенділігін қамтамасыз ететін әдістер жүйесі.

Мақсаты: Жаңаша белсенді оқыту - оқушыларды кез келген елдің жерінде білім алуға, қазіргі қоғамда сұранысқа қажетті қызмет атқаруға қабілетті, жаңа технологияларды және тіл меңгеру қабілеті жоғары, белсенділікке қабілетті болуға тәрбиелейді.

Елбасы Н.Назарбаев өзінің аталмыш Жолдауда «Өмір бойы білім алу – әрбір қазақстандықтардың жеке кредосына айналуы тиіс» деп бекер айтпаған да болар. Нәтижеге бағытталған білім оқу процесінде оқушыны бірінші орынға шығаруға талап қояды. Ал бұл ұстаным әрбір оқытушыға оқушыларды белсендіретін, ынталандыратын оқыту әдістемелерін қолдануды міндеттейді, себебі бүгінгі күні оқу процесі бұрынғыдай

«үйрету», «оқыту», «беру» сынды сыртқы ықпалды білдіретін етістіктерден құралмай, «ұйымдастыру», «жағдай жасау», «бағыт-бағдар беру», «басқару» сияқты ұғымдардан тұрады.

Міне, осы сынды себептерге байланысты оқу процесінің негізін белсенді әдістемелер құрауы керек, әрбір педагог белсенді құралдар мен тәсілдерді өзінің әдістемесінің беттерінен көруі қажет.

Басқаша айтқанда, «белсенді» дегеніміз біреумен қоян-қолтық қарым-қатынаста болу, онымен бірлесе әрекет жасау, диалог құру. Ал «белсенді оқу» дегеніміз өзара қарым-қатынасқа негізделген ынталы оқыту, диалог арқылы сапалы үйрету.

Белсенді оқыту білім игеру процесін мынадай ұйымдастыру әрекеттеріне ынталы:

1. Барлық үйренушілерге бірлескен таным процесіне белсенді араласуға жоғары мүмкіндік жасау.

2. Әрбір үйренушінің өзінің үйренгені мен өз білімі туралы түсініктерін ашық ортаға салып, бірлесе талқылап, олар туралы ой толғауына жақсы мүмкіндік жасау.

3. Үйренушілер білімді өздігімен құрастыратын белсенді орта құру.

Белсенді оқыту – әрекет көмегімен және әрекет арқылы сапалы үйрету, ал мұндай ұстаным жоғары нәтижелерге әкелетін ең тиімді жүйе деп есептеледі, өйткені адамның жадында бірінші мезетте тек өзінің әрекеттері мен өз қолымен жасағаны ғана қалады. Кезінде көне қытай ғұламасы Конфуций былай деген екен: «Маған айтып берсең – ұмытып қаламын, көрсетсең – есте сақтармын, ал өзіме жасатсаң – үйренемін!».

Оқытудың белсенді әдістері - бұл оқушылардың оқу материалын игеру барысында белсенді ойлауға және тәжірибе жасауға итермелейтін әдістер. Белсенді оқыту негізінен мұғалімнің дайын білімді ұсынуына, оларды есте сақтауға және көбейтуге емес, оқушылардың белсенді ойлау процесінде білім мен дағдыларды меңгеруіне бағытталған осындай әдістер жүйесін қолдануды көздейді. практикалық қызмет. Математика сабағында белсенді әдістерді қолдану тек білімді молайтуды ғана емес, осы білімді талдау, жағдайды бағалау және дұрыс шешім қабылдау үшін қолдану дағдылары мен қажеттіліктерін қалыптастыруға көмектеседі.

Сол себепті де белсенді оқыту үйренушілердің оқу процесіндегі белсенді әрекеттерін үйренудің негізгі құралдары мен тәсілдері ретінде таниды. Сондықтан да белсенді оқыту оқу процесінің тиімділігі мен нәтижелігін үйренушілердің есте сақтау дәрежесімен өлшемей, олардың белсенді әрекеттерімен бағалайды, тек әрекет арқылы ғана сапалы үйрену ықтимал деген қағида ұстанады.

Белсенді оқытуды ұйымдастыру ережелері:

- 1.Сыныпты белсенді жұмысқа дайындау.
- 2.Топқа бөлу.
- 3.Мақсаттарды және күтілетін нәтижелерді нақты айқындау.
- 4.Жұмыс ережелерін қабылдау.
- 5.Сенім және жұмыс атмосферасын қалыптастыру.
- 6.Барлық үйренушілер жұмысқа қатысуы керек.
- 7.Тыңдай білу: барлық пікірлер тыңдалуы керек.
8. Жазбаша жұмыстар.
- 9.Кері байланыс.

Қазіргі кезеңдегі кез-келген педагогикалық технология оқушылардың белсенді ойлау қабілеттерін дамытуға бағытталған.

Оқу процесінде белсенді әдістерді қолданудың бірнеше мысалын қарастырайық.

Әңгімелесу - бұл оқу материалын ұсынудың диалогтік әдісі (грек тілінен аударғанда «dialogos» - екі немесе одан да көп адамдардың арасындағы әңгіме), бұл өздігінен осы әдістің маңызды ерекшеліктері туралы айтады. Әңгіменің мәні мынада: мұғалім шебер қойылған сұрақтар арқылы оқушыларды ой қозғауға, зерттелетін фактілер мен құбылыстарды белгілі бір логикалық дәйектілікпен талдауға және өз бетінше сәйкес теориялық тұжырымдар мен жалпылама тұжырымдар жасауға талпындырады.

«Математикалық баскетбол» ойыны. Сынып екі командаға бөлінеді. Белгілі бір тақырып бойынша көпдеңгейлі тапсырмалар жиынтығы алады, оларды шешу үшін 1, 2 немесе 3 ұпай алуға болады. Талқылауға және алдын ала шешім қабылдауға 15 минут беріледі. Бірінші лақтыруға құқық жеребе бойынша анықталады. Бірінші команда тапсырманы таңдайды, оны шешеді және қарсыластарына шешуді ұсынады. Егер қарсыластар дұрыс шешім қабылдаса, онда доп себетке тиген жоқ деп саналады; егер дұрыс болмаса, доп себетке түскен болып саналады. Егер «доп лақтыратын» команда шешімнің өзінде қателік жіберсе, онда тапсырманың «құны» 1 ұпайға өседі. Егер командалардың ешқайсысы тапсырманы орындамаған болса, онда мұғалім «үй тапсырмасымен себетке еркін лақтыруды» тағайындайды. Келесі сабақтың басында міндетті түрде осындай тапсырмалардың шешімін тексеріңіз. Ойын соңында нәтижелер шығарылады.

Жаңа материалды бекіту үшін «Ия» - «Жоқ» ойыны сәтті қолданылады. Сұрақ бір рет оқылады, сіз қайталап сұрай алмайсыз, сұрақты оқи отырып, «иә» немесе «жоқ» жауабын жазуыңыз керек. Мұндағы басты нәрсе - оқуға ең пассивті жағдайды да енгізу.

«Ақылды үкілер» - оқушылардың мәтінмен жұмыс жасау әдісі оқулықтағы теорияның мазмұнын өз бетімен пысықтауға үйретеді, содан кейін олар нақты сұрақтар мен жұмыс тапсырмалары бар жұмыс парағын алып, мәтіндегі ақпаратты өңдейді.

«Математикалық банкир» ойыны. Сынып жұптарға бөлінеді, олардың әрқайсысы банкті білдіреді (банк президенті және оның орынбасары болады). Үстелде тапсырмалары төңкеріліп салынған карточкалар орналасқан, әр картаның тапсырманың күрделілігіне байланысты 50-ден 300-ге дейінгі шартты бірліктері бар. Бұл мүмкін салымдар, инвестициялар және т.б. Әр банктің бастапқы капиталы 500 шартты бірлікті құрайды. Тапсырмасы бар картаны таңдап, мәселені шеше отырып, банк өз капиталын көрсетілген сомаға толтырады, егер тапсырма дұрыс шешілсе тапсырмаға қойылған бірлікке толтырылады, егер көрсетілген сомада шығынға ұшыраса, егер шешім дұрыс болмаса банк бірліктерді кері алады. Ойын бір-екі сабақ үшін жүргізіледі. Соңында нәтижелер - банк капиталына сәйкес шығарылады. Бұл ойынды кез-келген тақырып бойынша есептер шығару дағдыларына машықтандыру үшін қолдануға болады. Бұл балаларға өз темпімен жұмыс істеуге және осы тақырыптағы тапсырмаларды орындау үшін өзіндік қиындық деңгейін таңдауға мүмкіндік береді.

Оқытудың белсенді әдістерінің белгілері:

- оқушылардың белсенділігі бүкіл білім беру процесінде сақталады
- өз бетінше тұжырымдау және қойылған міндеттерді шешу жолдарын іздеу;
- оқуға деген жоғары мотивация.

Оқытудың белсенді әдістері:

- негізінен диалогта, онда еркін пікір алмасу жүреді
- мәселені шешу жолдары;
- практикалық бағдар, ойын әрекеті және шығармашылық тренингтің сипаты;
- әр түрлі коммуникациялар;
- оқушылардың білімі мен тәжірибесін пайдалану туралы деректер
- жеке тұлға олардың жұмысын ұйымдастыру нысаны;
- оқытудың белсенділікке негізделген тәсілі

Сабақта алған білімдерін өзін-өзі бақылау, интроспекция, өзін-өзі бағалау әдісі. Сабақ барысында оқушылар білімді бақылау карточкаларын біртіндеп толтырады. Әр кезең үшін студент өз бетімен бүкіл карточкадағы ұпай санын қояды, сабақ соңында ол ұпайларын жинақтап, өзіне қанша балл жинағанына байланысты өзіне баға қояды. Бұл әдіс оқушылардың деңгейін өз бетінше тексеруге мүмкіндік береді.

Сабақтағы оқушылардың белсенділік дәрежесі - бұл әдістерге реакция белгісі және мұғалімнің жұмыс әдістерінің нәтижесі, оның педагогикалық шеберлігінің көрсеткіші. Сабақтың құрылымына таңдалған әдістер түрлі себептерге байланысты болады: айқын мақсатқа қойылған әдістер студенттердің тәжірибесі, олардың білімін арттырады.

Оқытудың белсенді әдістерін қолдану сабақтың тиімділігін арттырып қана қоймай, сонымен бірге жеке тұлғаның дамуын үйлестіреді, бұл тек белсенді әрекетте болады. Сонымен, оқытудың белсенді әдістері дегеніміз - оқушылардың мұғалім ғана емес, оқушылар да белсенділік танытқан кезде материалды игеру барысында белсенді ойлауға және тәжірибе жасауға ынталандыратын оқушылардың білімдік-танымдық белсенділігін арттыру жолдары. Жақсы ойластырылған оқыту әдістемесіз бағдарламалық материалды игеруді ұйымдастыру қиын. Сондықтан студенттерді танымдық ізденіске, оқу жұмысына тартуға көмектесетін оқыту әдістері мен құралдарын жетілдіру қажет: олар студенттерді белсенді түрде оқуға, өз бетінше білім алуға, өз ойларын қозғауға және пәнге деген қызығушылықты дамытуға көмектеседі.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Назарбаев Н.Ә. Болашақтың іргесін бірге қалаймыз!/Қазақстан халқына Жолдау. – Егемен Қазақстан, 29 қаңтар, 2011 жыл.
2. 2011-2020 жылдарға арналған Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың мемлекеттік бағдарламасы.-Астана, 2010. – 45 б.
3. Әлімов А. Интербелсенді әдістемені мектепте қолдану мәселелері. – Алматы, 2013.- 448 б.
4. Оқытудың белсенді әдістері: әзірлеу және қолдану бойынша ұсыныстар: оқу құралы / Е.В. Зарукина, Н.А. Логвинова, М.М., Новик. SPb.: SPbGIEU, 2010. – 59 б.